

УДК 334.012.64: 339.5

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ ТА ПРИКОРДОННОЇ ТОРГІВЛІ

ЛАГНО В. Т.,
докторант Донецького державного
університету управління

У статті визначено шляхи розвитку малого підприємництва в Україні в контексті транскордонної та прикордонної торгівлі, що передбачає створення відповідних сприятливих умов, які повинні сприяти підприємцям-початківцям у розвитку їх підприємницької діяльності. Розпочинати доцільно з формування у свідомості населення та представників органів влади позитивних ефектів прикордонної торгівлі.

Ключові слова: *мале підприємництво; транскордонне співробітництво; прикордонна торгівля; державна політика; фізичні особи; регіональні потреби.*

В статті определены пути развития малого предпринимательства в Украине в контексте трансграничной и пограничной торговли, которая предусматривает создание соответствующих благоприятных условий, которые должны способствовать начинающим предпринимателям в развитии их предпринимательской деятельности. Начинать целесообразно с формирования в сознании населения и представителей органов власти позитивных эффектов пограничной торговли.

Ключевые слова: *малое предпринимательство; трансграничное сотрудничество; пограничная торговля; государственная политика; физические лица; региональные потребности.*

In this paper the ways of development of small enterprise are certain in Ukraine in the context of transfrontal and boundary trade, which foresees creation of the proper favourable terms which must be instrumental in beginnings businessmen in development of their entrepreneurial activity. Beginning is expedient from forming in consciousness of population and representatives of organs of power positive effects of boundary trade.

Key words: *small enterprise; transfrontal collaboration; boundary trade; state policy; physical persons; regional necessities.*

Постановка проблеми. З малим підприємництвом пов'язуються надії на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, вихід з економічної кризи та створення умов для розширення впровадження ринкових реформ. Підприємництво є провідною силою у подоланні негативних процесів в економіці та забезпеченні сталого позитивного розвитку суспільства, однією зі сфер забезпечення зайнятості населення, запобігання безробіттю та створення нових робочих місць.

Аналіз останніх досліджень. Аспекти розвитку прикордонної та транскордонної торгівлі в рамках транскордонного співробітництва України досліджували такі автори, як: Ісакова Н., Грига В. [4], Мікула Н., Тимечко І. [7], Сторонянська І. [9] та ін.

Мета та задачі статті. Визначення умов щодо активізації населення прикордонних територій до заняття малим підприємництвом.

Основний зміст статті. В умовах розширення ЄС транскордонне співробітництво підприємств та домогосподарств може посприяти регіональному розвитку, тим самим вплинути на зростання сектора малого бізнесу. Досягти цього можна за рахунок поглиблення транскордонного співробітництва, зокрема, шляхом організації прикордонної торгівлі.

Водночас, в країнах СНД на початку 90-х років, не лише жителі, а й значна частка малих підприємств займалася прикордонною торгівлею. Тобто фізичні особи їздили на закупівлю товарів повсякденного вжитку за кордон і реалізували їх на місцевих ринках, що сприяло значному збільшенню кількості суб'єктів малого підприємництва [1]. Ідентична картина спостерігалась і в Україні: кількість малих підприємств динамічно збільшувалася і до 1998 року

зросла у чотири рази порівняно з 1991 р., а у розрахунку на 10 тис. осіб в 1991 та 1998 роках становила відповідно 9 та 35 підприємств. До 2012 р. кількість малих підприємств зросла у понад вісім разів, не зважаючи на значну трудову міграцію працездатного населення, яка суттєво вплинула на реальну кількість мешканців прикордоння [2].

Кількість малих підприємств створює більші можливості для зайнятості населення. Так, тільки у 2011 р. створено 53,2 тис. нових робочих місць суб'єктами господарювання, у тому числі малими підприємствами (юридичними особами) – 6065 місць.

Тобто, можна зазначити, що теперішній етап розвитку прикордонної торгівлі характеризується як стабілізаційний: частина осіб, задіяних в прикордонній торгівлі, налагодила мережу постачальників, накопичила достатньо капіталу, створила малі та середні підприємства, які сформували якісно нові сектори дрібно-гуртової та роздрібною торгівлі.

Проте, серед зарубіжних науковців існує думка, що створення малих підприємств на базі розвитку прикордонної торгівлі не можливо [3]. Їх аргументи зводяться до наступного:

фізичні особи, що беруть участь в прикордонній торгівлі, не намагаються легалізувати свою діяльність;

специфіка менталітету перешкоджає легалізації суб'єктів прикордонної торгівлі;

бюрократія радянського типу продовжує створювати проблеми для тих, хто намагається створити підприємство.

Протилежну думку обґрунтовують вітчизняні вчені, які досліджували розвиток транскордонного співробітництва домогосподарств. Їх опитування підприємців показують, що багато хто починав свою діяльність з нелегальної прикордонної торгівлі та, накопичивши фінансовий капітал і досвід, офіційно зареєстрував власний бізнес [4].

Учасники прикордонної торгівлі позитивно оцінюють досвід, який вони набули в процесі транскордонної співпраці, зокрема вказують, що окремі можливості отримати основний або додатковий дохід до сімейного бюджету дали змогу набуту навичок ведення бізнесу в сусідніх країнах, краще пізнати менталітет і культуру інших народів, підвищити рівень знання іноземних мов.

Таким чином, учасники прикордонної торгівлі є значним потенціалом для розвитку підприємництва [5]. По-перше, вони отримують досвід підприємницької діяльності. По-друге, більшість є освіченими людьми, які вимушено залишили свою професійну кар'єру, високий рівень загальної освіти дозволяє їм швидше опанувати нові види діяльності.

Поведінка суб'єктів прикордонної торгівлі багато в чому залежатиме від політики держави, від того, наскільки сприятливими будуть умови для створення і функціонування нових малих підприємств як в торгівлі і сфері послуг, так і у виробничому секторі.

Загальновідомо, що державна підтримка малого підприємництва в Україні здійснюється за такими напрямками: формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва, організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва; встановлення системи пільг для суб'єктів малого підприємництва; запровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності; фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва; залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення поставки продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб [6].

Реалізація заходів державної політики підтримки малого підприємництва за цими напрямками сприяли швидкому розвитку малого підприємництва в прикордонних регіонах України та забезпеченню поступової інтеграції суб'єктів прикордонної торгівлі в традиційну торгову мережу. Однак, фізичні особи, які зайняті в прикордонній торгівлі, як правило, залишилися поза сферою уваги та діяльності влади. Нині прикордонна торгівля залишається стихійним місцем роботи. Отже, доцільно організувати цю діяльність, як це відбувається в інших країнах. Іншими словами, регіональна політика підтримки підприємництва та регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва слабо пов'язані одна з одною.

У той самий час мешканці прикордоння активно зайняті у прикордонній торгівлі. Результати опитування потенційних учасників прикордонної торгівлі показують, що 90% жителів прикордоння відвідують сусідню Польщу, тільки 20% відвідують сусідню країну дуже рідко, тобто раз на рік. Третина респондентів, що відвідують Польщу, здійснює закупівлю товарів для власних потреб, оскільки ціна нижча на товар та якість краща, що дає можливість

заощадити. Ще третина респондентів, значна частка з яких підприємці, здійснює закупівлю товарів для торгівлі [7].

Інтеграція Республіки Польщі в Шенгенську зону ускладнила процедуру отримання польських віз для жителів України, що вплинуло на інтенсивність перетину польсько-українського кордону жителями прикордоння України. Тепер здебільшого жителі Польщі роблять закупівлю більш дешевих товарів на прикордонні України, тим самим активізують діяльність підприємців у прикордонних регіонах.

Введення Україною безвізового режиму поїздок для громадян ЄС, Швейцарської Конфедерації та США, зумовило значне збільшення (близько 20%) кількості іноземців, що відвідують Україну, і яке спостерігається впродовж останніх чотирьох років (2009-2013 рр.) [2].

Разом з тим, значно зменшилась кількість громадян України, що перетинають державний кордон, особливо після розширення зони дії Шенгенської угоди і, зокрема, приєднання до неї Польщі. Так, потік громадян України, що виїжджали у країни ЄС, у 2011 р. порівняно з 2010 р. зменшився на 3,7%, а транспортний потік – на 4,6%. Натомість, на 21,6% збільшився потік іноземців з країн ЄС, які відвідували Україну, а транспортний потік ЄС збільшився на 10,7%. Безпосередньо з Польщею збільшився рух через кордон за рахунок, насамперед, поляків – на 11,6%. Збільшилась кількість осіб, що перетнули українсько-польський кордон, що, в свою чергу, дещо згладило зменшення на 3,5% потоку осіб – громадян України. Різке зменшення кількості українців, які виїжджали у країни ЄС, спостерігалось з 1 січня 2012 р. – на 37,3%, водночас зросла кількість громадян країн ЄС, які відвідали Україну (на 17,7%).

Щодо українсько-польського кордону, то впродовж 9-ти місяців 2012 р. відзначено зменшення [8]:

пасажиropотоку – на 17,1% (2012 р. – 12 043 753 осіб; 2011 р. – 14 530 921 осіб); причому, кількість громадян України, які перетнули кордон, зменшилась у 2,2 рази;

транспортних засобів – на 16,9% (2012 р. – 3 954 509 т/з; 2011 р. – 4 770 567 т/з), у тому числі на 43,3% зменшилось транспортних засобів України.

Необхідно зазначити, що протягом 2004-2005 рр. збільшення транспортних та пасажиропотоків становило близько 36% [9, с. 54]. Тобто, приєднання Республіки Польщі до Шенгенської угоди ускладнило процедуру отримання польських віз для жителів України, що вплинуло на інтенсивність перетину польсько-українського кордону жителями прикордоння України, тому здебільшого жителі Польщі зайняті у прикордонній торгівлі. Це означає, що жителі Польщі роблять закупівлю товарів на прикордонні України, тим самим активізують підприємців до участі у прикордонній торгівлі.

Такий різкий спад потоку українських громадян можна було б зменшити своєчасним завершенням процесу впровадження в дію Угоди про малий прикордонний рух через українсько-польський кордон. Нині альтернативою для суб'єктів прикордонної торгівлі зі сторони України є підприємництво, що впливає на частоту перетину кордону до сусідньої країни, а також на термін перебування на суміжній території. Значна частка населення, зайнятого у прикордонній торгівлі, реєструється як підприємці – фізичні особи, тим самим легалізують свою діяльність. Але, на жаль, в Україні немає відповідного виду економічної діяльності (відповідно до КВЕД), який би виділяв діяльність підприємців – суб'єктів прикордонної торгівлі. Тому доречно ініціювати введення нового виду економічної діяльності «прикордонної торгівлі» у переліку видів діяльності, якими можуть займатися фізичні особи і забезпечити можливість мешканців прикордоння займатися офіційною діяльністю, сплачувати податки (передусім, за схемою «єдиного податку»), та, відповідно, отримати соціальний захист з боку держави і пенсію у майбутньому [7].

Отже, прикордонна торгівля має вагомий вплив на поповнення сектора малого бізнесу новими підприємцями. У різноманітні варіанти учасників прикордонної торгівлі можна виділити два типи: перші, які вже офіційно зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності; другі, які варіюють між легальною та тінговою діяльністю.

Висновки. Таким чином, лише за сприятливих умов жителі прикордоння, які залучені до неофіційної прикордонної торгівлі, можуть розпочати офіційний бізнес. Створення сприятливих умов багато в чому залежить від державних та місцевих органів влади, які повинні сприяти підприємцям-початківцям у розвитку їх підприємницької діяльності. Розпочинати доцільно з

формування у свідомості населення та представників органів влади позитивних ефектів прикордонної торгівлі.

Список використаних джерел

1. Яковлев А.А. Российские «челноки» – от предпринимателей поневоле к интеграции в рыночное хозяйство [Текст] / А.А. Яковлев // Мир России. – 2007. – № 2. – С. 84-96.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Paul Holtom. Shuttle Trade and New Border Regimes [Електронний ресурс]. / Paul Holtom. – Режим доступу: www.iiss.org/publications/russian-regional-perspectives-journal.
4. Внесок транскордонного співробітництва домогосподарств у зростання новостворених малих підприємств у Західній Україні / Н.Б. Ісакова, В.Ю. Грига та ін. // Регіональна економіка. – 2007. – № 4 – С. 41-52.
5. Дослідження наслідків вступу Польщі до Європейського Союзу для Західної України [Електронний ресурс] / Центр підтримки бізнесу «Нюбізнес». – Режим доступу: <http://www.bsc.lviv.ua/konsulting/modules.php?name=Pages&go=page&pid=16>.
6. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України № 2063-III від 19 жовтня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2063-14>.
7. Мікула Н.А. Прикордонна торгівля як явище соціально-економічного розвитку [Текст] / Н.А. Мікула, І.Р. Тимечко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Міжрегіональне співробітництво: стан та перспективи. – Львів. – 2007. – вип. 4. – с. 98-113.
8. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/RS_rocznik_statystyczny_gp_2012.pdf.
9. Сторонянська І. Регіони України: пошук моделі конвергентного розвитку: монографія [Текст] / І. Сторонянська. – НАН Інститут регіональних досліджень, серія «Проблеми регіонального розвитку» Львів, 2008 – 134 с.